

Čarovná čeština

Román Thomase Manna se v bravurním překladu proměnil v Čarovnou horu

MARTIN M. ŠIMEČKA

Pojem „muž z Davosu“ označuje příslušníka globální elity, jež se každoročně schází v tomto švýcarském lyžařském středisku, aby debatovala o budoucnosti světa a uzavírala výhodné obchody. Není známo, zda některý z těchto byznysmenů četl román Thomase Manna *Čarovná hora* (Der Zauberberg), který Davos proslavil už téměř před sto lety. Kdyby ho však četl, možná by s pokorou zjistil, že velcí spisovatelé budou mít v přemýšlení o světě vždy náskok i před těmi nejúspěšnějšími podnikateli.

Skutečným mužem z Davosu je fiktivní postava Hanse Castorpa, mladíka, který se chce stát inženýrem, ale ještě předtím jede navštívit na pár dnů svého bratrance Joachima do sanatoria vysoko v horách. Jenže dostane horečku a zůstane tam sedm let, během nichž on i čtenář skrze rozpravy dalších postav dostávají lekce o evropské civilizaci, vesmíru, lidském těle, o smrti a o lásce a také o tuberkulóze.

Psát recenzi o Mannově románu nemá smysl – od jeho vydání v roce 1924 jich bylo napsáno nespočet. Je to monumentální dílo jednoho z největších německých spisovatelů, tečka. Jakkoli geniální, má však co říct čtenáři i po téměř sto letech?

Záznam o záznamu

Odpověď zní ano, ale je třeba být připraven na čtení poněkud jiného druhu. Mann psal knihu jako velmi čerstvý záznam o naší civilizaci těsně předtím, než se rozpadla vypuknutím první světové války. My ho dnes ovšem musíme číst také jako román historický, tedy jako záznam o záznamu. Například dlouhé úvahy o podstatě hmoty či lidského těla mají stejnou věcnou hodnotu jako spisy středověkých alchymistů, neboť i relativně málo vzdělaný čtenář dnes ví o atomu a buňce nejen víc než Mann, ale i věhlasní vědci z počátku minulého století.

V tomto případě jsou autorovy úvahy zajímavé především jako ponor do myslí a poznání tehdejšího Evropana. Jakmile však autor čtenáře uvede do „antického“ dialogu o morálce, v němž se utkává liberál a humanista italského původu s konzervativcem a jezuitou původu židovského, jsme svědky třeskuté srážky, která nás ohromí tím, jak je krutě dnešní.

Totéž ohromení čtenář prožívá i při zdánlivě banálních popisích života v sanatoriu. Sešla se v něm pestrá globální směsice, lidé ze všech koutů zeměkoule, kteří mají samozřejmě dost peněz na pobyt. Ten je nicméně mnohdy levnější než život v „nížině“, jak Hans nazývá svět tam dole, jemuž se stále více vzdaluje a o němž nemá a nechce mít žádné zprávy. Jídelníček je bohatý a pestrý, stejně jako společenský život – jen zdánlivě udušen ospalým rytmem léčebných procedur.

Thomas Mann věnuje velké množství energie a slov detailům, jejichž hodnota časem ještě narostla. Díky tomu víme přesně, jak vypadal Davos před sto lety, jaké tam bylo počasí, víme, jaké lyže si Hans koupil, co jedl a jak se oblékal. Z nesčetných detailů se

staly cenné archeologické vykopávky, jimiž se čtenář může dosyta pobírat.

Ukrytá erotika

Sanatorium jemně připomíná Kafkův *Zámek* (vydán o dva roky dříve) – je to uzavřený a odcizený svět, z něhož téměř nelze uniknout, neboť tady vládou doktoři a nemoc plic, kterou lze vyléčit pouze dlouhodobým pobytem, jenž se však mění ve věčnost. Lidé tady umírají tiše a nepozorovaně, v poslední fázi zůstávají ve svých pokojích a zbytek osazenstva o nich přestane mluvit.

Mezi životem a smrtí pak na této Čarovné hoře pulzuje erotika, jejíž přítomnost však autor rafinovaně zakrývá. Na více než sedmi stech stranách je vlastně jediná milostná scéna, a i ta ve formě rozhovoru. Hans se zamiluje do Rusky Klavdieje Chauchatové, jejíž bohatý manžel žije v Dagestánu. Poprvé s ní promluví až v polovině románu, těsně před jejím odjezdem, ta scéna je však hodna předchozích tří set stran příprav. A Klavdieje mu na rozloučenou věnuje rentgenový snímek svojí hrudi.

Navzdory tomu, že autor se před námi tváří cudně a zdánlivě starosvětsky, propletence vztahů mužů a žen popisuje se suverénní znalostí lidské duše, která je stará jako lidstvo samo. V knize není jediný erotický výjev, jakých najdeme v současné literatuře tuny, a přesto – pokud máte dost trpělivosti a fantazie – ji lze číst také jako moderní erotický román.

S toutéž rafinovaností autor odmítá prozradit, jaký je právě rok, a doba se zdá vytyčit jen podle vedlejších znaků. Jelikož doktoři už používají zmíněný rentgen a léčí pomocí pneumotoraxu, mělo by jít o začátek minulého století. Dvě zmínky o neklidu na Balkáně pak pozorného čtenáře v tomto datování utvrdí. Ale jasno má až na úplném konci, v poslední kapitole s názvem Úder hromu. Ten přichází z „nížiny“ a všichni včetně Hanse v panice opouštějí sanatorium. Začala válka.

Když se ale vrátíme k počáteční otázce, proč by vlastně měl dnes český čtenář číst *Čarovnou horu*, existuje na ni ještě jedna odpověď: protože román vyšel ve zbrusu novém překladu Vratislava J. Slezáka, který mu dal i nový název (původní překlad z roku 1958 měl název *Kouzelný vrch*). A je to jeden z těch překladů, kdy má čtenář pocit, že němčina oděná do češtiny je skvostný jazyk. Jinými slovy, bohatý literární jazyk není jen přidanou hodnotou četby, ale samostatným estetickým zážitkem. Autor překladu si bravurně pohrál se šroubovaností vět, které vyjadřují Mannův potměšilý odstup od svých často hysterických postav a dodávají celému románu nádech komičnosti i v těch nejtragičtějších okamžicích.

Hanse opouští autor někde na válečném poli, ponechaného napospas palbě a v pochybnostech, zda se konce války dožije. Česky znějí jeho slova takto: „Buď sbohem, Hansi Castorpe, prostosrdečné života dítko klopotné! (...) Dobrodružství ducha i těla, která tě pozvedla z obyčejnosti, ti dala duchem přežít to, co tělem přežiješ asi stěží.“ No uznejte, není ta němčina skvostný jazyk? ●

Thomas Mann:
Čarovná hora
Přeložil Vratislav Jiljí
Slezák. Mladá Fronta,
736 stran